

**Obowiązek alimentacyjny.
Komentarz do art. 128–144(1)
KRO oraz związanych
z nimi regulacji KPC**

KODEKS RODZINNY I OPIEKUŃCZY

z dnia 25 lutego 1964 r. (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 2086 ze zm.)

Tytuł II. Pokrewieństwo i powinowactwo
Dział III. Obowiązek alimentacyjny

Podstawowa literatura: *S. Dalka, J. Rodziewicz*, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej kodeksu postępowania cywilnego, Gdańsk 1994; *B. Dobrzański*, Podmiotowe przekształcenia z art. 194 i 196 KPC w sprawach o ustalenie ojcostwa i w sprawach o alimenty, St. Cyw. 1975, t. XXV–XXVI; *B. Dobrzański, J. Ignatowicz* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 1975; *H. Dolecki, T. Sokółowski* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2010; *T. Ereciński* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. III, Warszawa 2012; *J. Gajda*, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2000; *E. Gągilewicz*, Encyklopedia Katolicka, t. XIII, Lublin 2009; *K. Gromek*, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2004; *J. Gudowski*, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Orzecznictwo, Kraków 1998; *J. Gwiazdomorski*, „Alimentacyjny” obowiązek między małżonkami, Warszawa 1970; *H. Haak*, Obowiązek alimentacyjny. Komentarz, Toruń 1995; *H. Haak, A. Haak-Trzuskawska*, Pisma procesowe w sprawach rodzinnych z objaśnieniami i płytą CD, Warszawa 2019; *J. Ignatowicz*, Prawo rodzinne. Zarys wykładu, Warszawa 1987; *A. Jakubecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz, Kraków 2005; *J. Jankowski* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Tom II, Komentarz do art. 730–1088, Warszawa 2013; *M. Jędrzejewska*, w: *T. Ereciński* (red.), Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza: Postępowanie rozpoznawcze, t. I, Warszawa 1997; *Z. Krzemiński*, Rozwód. Przepisy – orzecznictwo – komentarz, Warszawa 1987; *tenże*, w: *J. Jodłowski, K. Piasecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem, t. 2, Warszawa 1989; *J. Nowacki*, Analogia legis, Warszawa 1966; *tenże*, Odpowiednie stosowanie przepisów prawa, PiP 1964, Nr 3; *A. Oleszko*, Dochodzenie roszczeń o świadczenia alimentacyjne, Warszawa 1990; *J. Pawliczak*, w: *K. Osajda* (red.), Komentarze Prawa Prywatnego. Tom V. Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2017; *M. Pazdan*, w: *Z. Radwański* (red.), System Prawa Prywatnego. Tom 2. Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 2002; *K. Piasecki* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2009; *tenże*, w: *J. Pietrzykowski* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem, Warszawa 1993; *tenże*,

w: *J.S. Piąkowski* (red.), System prawa rodzinnego i opiekuńczego, cz. I, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985; *J.S. Piąkowski* (red.), System prawa rodzinnego i opiekuńczego, cz. I, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985; *K. Pietrzykowski* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, Warszawa 1997; *tenże* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, t. II, Warszawa 1998; *tenże* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2012; *Z. Radwański*, Pojęcie i funkcja „dobra dziecka” w polskim prawie rodzinnym i opiekuńczym, St. Cyw. 1981, t. XXXI; *tenże*, Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 2005; *Z. Resich, W. Siedlecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Warszawa 1975, t. I; *M. Sawczuk*, Ponowne orzekanie w sprawie cywilnej prawomocnie osądzonej, Warszawa 1975; *W. Siedlecki, Z. Świeboda*, Postępowanie cywilne. Zarys wykładu, Warszawa 2004; *J. Słyk*, w: *K. Osajda* (red.), Komentarze Prawa Prywatnego. Tom V. Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2017; *T. Smyczyński*, Obowiązek alimentacyjny rodziców względem dziecka a polityka socjalna państwa, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978; *tenże*, Prawo rodzinne i opiekuńcze, Warszawa 2005; *tenże*, Prawo rodzinne i opiekuńcze. Analiza i wykładnia, Warszawa 2001; *tenże* (red.), System Prawa Prywatnego. Tom 12. Prawo rodzinne i opiekuńcze, Warszawa 2011; *W. Stojanowska* (red.), Nowelizacja prawa rodzinnego na podstawie ustaw z 6 listopada 2008 r. i 10 czerwca 2010 r. Analiza – Wykładnia – Komentarz, Warszawa 2011; *M. Szymczak* (red.), Słownik języka polskiego, t. I, Warszawa 1978; *tenże* (red.), Słownik języka polskiego, t. II, Warszawa 1979; *tenże* (red.), Słownik języka polskiego, t. III, Warszawa 1981; *J. Tokarski* (red.), Słownik wyrazów obcych PWN, Warszawa 1980; *K. Trynieszewska*, Komentarz do art. 44 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Lex/el. 2015; *B. Walaszek*, Zarys prawa rodzinnego i opiekuńczego, Warszawa 1971; *E. Wengerek*, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej kodeksu postępowania cywilnego, Warszawa 1972; *J. Winiarz* (red.), Kodeks cywilny z komentarzem, t. I, Warszawa 1989; *tenże*, w: *J. Pietrzykowski* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2012; *tenże*, Ochrona praw matki, dziecka i rodziny, Warszawa 1965; *tenże*, Prawo rodzinne, Warszawa 1994; *J. Winiarz, J. Gajda*, Prawo rodzinne, Warszawa 1999; *A. Wolter*, Prawo cywilne. Zarys części ogólnej, Warszawa 1970; *F. Zedler*, Postępowanie opiekuńczo-wychowawcze, Warszawa 1986; *tenże*, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz, t. I, Toruń 1994; *A. Zieliński* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Warszawa 2012; *Z. Ziemiński*, Analiza pojęcia czynu, Warszawa 1972; *tenże*, Logika praktyczna, Warszawa 1977; *tenże*, Teoria prawa, Warszawa–Poznań 1973.

Art. 128.

Pojęcie obowiązku alimentacyjnego

Obowiązek dostarczania środków utrzymania, a w miarę potrzeby także środków wychowania (obowiązek alimentacyjny) obciąża krewnych w linii prostej oraz rodzeństwo.

Spis treści

I. Stosunek alimentacyjny

A. Komentarz

1. Pojęcie
2. Treść
3. Środki utrzymania

4. Środki wychowania

5. Pełnoletność uprawnionego

6. Wyjątek

B. Linia orzecznicza

II. Postać świadczeń alimentacyjnych

- A. Komentarz
 1. Różnorodność postaci
 2. Świadczenie w naturze lub w pieniądzu
 3. Określenie procentowe
 4. Dolna granica
 5. Składniki wynagrodzenia
 6. Realizacja świadczenia w naturze
 7. Postać mieszana
 8. Wybór postaci
 9. Zasada
- B. Linia orzecznicza

III. Przesłanki istnienia i przesłanki konkretyzacji obowiązku alimentacyjnego

- A. Komentarz
 1. Przesłanki istnienia
 2. Przykłady
 3. Konkretyzacja prawa
 4. Przesłanki konkretyzacji nieautorytatywnej
 5. Przesłanki konkretyzacji autorytatywnej
 6. Dokonanie konkretyzacji autorytatywnej
- B. Linia orzecznicza

IV. Prawo do alimentów a zasady współżycia społecznego

- A. Komentarz
 1. Zasady współżycia społecznego
 2. Prawo do alimentów według art. 144 KRO

3. Sprzeczność żądania z zasadami
4. Ustawowe przykłady
5. Rażąco niewłaściwe postępowanie

B. Linia orzecznicza

V. Niektóre inne zagadnienia ogólne dotyczące obowiązku alimentacyjnego

- A. Komentarz
 1. Charakter norm
 2. Konkubinat a alimenty
 3. Prawo niezbywalne
 4. Niedopuszczalność przejęcia obowiązku
 5. Niedopuszczalność potrącenia
 6. Spadek po uprawnionym
 7. Dopuszczalność umowy alimentacyjnej
 8. Nieważność umowy alimentacyjnej

B. Linia orzecznicza

VI. Podmioty stosunków alimentacyjnych według art. 128 KRO

- A. Komentarz
 1. Pokrewieństwo
 2. Krewni w linii prostej i rodzeństwo
 3. Stopnie pokrewieństwa
 4. Krewni w linii prostej jako uprawnieni
 5. Rodzeństwo jako uprawnieni
- B. Linia orzecznicza

I. Stosunek alimentacyjny**A. Komentarz**

1. Pojęcie. Pojęcie „obowiązek alimentacyjny” użyte przez ustawodawcę na oznaczenie Działu III Tytułu II KRO jest swoistym skrótem myślowym – w istocie chodzi o przepisy normujące stosunki alimentacyjne.

Koniecznymi elementami każdego stosunku cywilnoprawnego, a zatem również stosunku alimentacyjnego, są: po jednej stronie prawo podmiotowe, a po drugiej stronie odpowiadający mu (to znaczy korelatywnie z nim sprzężony) obowiązek (por. *Z. Radwański*, Prawo cywilne, s. 89). Prawo podmiotowe wynikające z określonego stosunku cywilnoprawnego i odpowiadający mu obowiązek stanowią treść tego stosunku cywilnoprawnego.

2. Treść. Z art. 128 KRO wynika, że obowiązkiem alimentacyjnym jest obowiązek dostarczania środków utrzymania, a w miarę potrzeby także środków wy-

chowania. Obowiązek ten ciąży na osobie zobowiązanej. Odpowiada on prawu podmiotowemu osoby uprawnionej, jakim jest prawo tej osoby do dostarczania jej środków, o których mowa w art. 128 KRO. To prawo podmiotowe i odpowiadający mu obowiązek („obowiązek alimentacyjny”) stanowią treść stosunku alimentacyjnego.

Ważne
dla
praktyki

3. Środki utrzymania. Przez „dostarczanie środków utrzymania” rozumie się dostarczanie takich środków, które są niezbędne do zaspokajania normalnych, bieżących potrzeb konsumpcyjnych uprawnionego, a więc do zapewnienia mu wyżywienia, ubrania, mieszkania, ogrzewania, oświetlenia, w razie potrzeby leczenia itd. Przez „środki utrzymania” rozumie się zatem środki niezbędne do zaspokojenia usprawiedliwionych potrzeb bytowych uprawnionego (oczywiście, zakres tych usprawiedliwionych potrzeb jest różny w zależności od tego, kto jest osobą uprawnioną do świadczeń alimentacyjnych) – zob. więc komentarz do art. 135 KRO, zwłaszcza pkt II tezy 6–10.

Przez „środki utrzymania” nie rozumie się takich środków, które – choć gromadzone bieżąco – mają być wykorzystane dopiero w przyszłości (np. w celu umożliwienia dziecku uzyskania w przyszłości własnego mieszkania). Sąd Najwyższy podkreślił, że swoistą cechą obowiązku alimentacyjnego jest to, iż obowiązek ten ma na celu zaspokajanie bieżących potrzeb osoby uprawnionej (por. uzasadnienie uchw. SN z 10.5.1977 r., III CZP 26/77, OSNCP 1977, Nr 12, poz. 231).

Ważne
dla
praktyki

4. Środki wychowania. Przez „dostarczanie środków wychowania” rozumie się dostarczanie takich środków, które są niezbędne do fizycznego i umysłowego rozwoju uprawnionego, a więc do zapewnienia mu pielęgnacji i pieczy, odpowiedniego wykształcenia, przygotowania do życia w społeczeństwie, rozwijania zainteresowań kulturalnych i religijnych oraz uzdolnień. Przez „środki wychowania” rozumie się zatem środki niezbędne do zaspokojenia usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego w zakresie jego wychowania (oczywiście, zakres tych usprawiedliwionych potrzeb w zakresie wychowania jest różny w zależności od stopy życiowej zobowiązanego lub jego zarobkowych i majątkowych możliwości).

5. Pełnoletność uprawnionego. Obowiązek alimentacyjny – stanowi art. 128 KRO – polega na dostarczaniu nie tylko środków utrzymania, ale również środków

wychowania, przy czym tych ostatnich jedynie „w miarę potrzeby”. Z art. 96 § 1 KRO wynika, że rodzice wychowują dziecko pozostające pod ich władzą rodzicielską i kierują nim oraz są obowiązani troszczyć się o fizyczny i duchowy rozwój dziecka i przygotować je należycie do pracy odpowiednio do jego uzdolnień. Skoro dziecko pozostaje pod władzą rodzicielską do pełnoletności (art. 92 KRO), to wobec tego uprawniony ma prawo do dostarczania mu środków wychowania maksymalnie do czasu uzyskania pełnoletności. Oczywiście, może zaistnieć taka sytuacja (w przypadku np. dziecka niepełnosprawnego), że środki do fizycznego i umysłowego rozwoju uprawnionego będą mu niezbędne także po uzyskaniu przez niego pełnoletności. W takim jednak przypadku będą to już środki, które są niezbędne do zaspokajania normalnych, bieżących potrzeb konsumpcyjnych uprawnionego, a zatem środki utrzymania.

6. Wyjątek. Nie można wykluczyć takiej wyjątkowej sytuacji, w której użyte przez ustawodawcę słowa „w miarę potrzeby” uzasadniają wcześniejsze (przed uzyskaniem przez uprawnionego pełnoletności) „zwolnienie” zobowiązanego z obowiązku dostarczania dziecku środków wychowania (co – oczywiście – nie musi oznaczać „zwolnienia” zobowiązanego z obowiązku dostarczania dziecku środków utrzymania). Użycie przez ustawodawcę słów „w miarę potrzeby” nie uzasadnia jednak uzależnienia obowiązku dostarczania dziecku środków wychowania od jego częściowej samodzielności materialnej. To, że dziecko jest częściowo samodzielne materialnie, będzie mogło mieć wpływ na wysokość świadczeń alimentacyjnych względem tego dziecka.

B. Linia orzecznicza

Obowiązek zaspokajania usprawiedliwionych potrzeb osoby uprawnionej potrzebującej alimentacji

Przez obowiązek alimentacyjny dostarczania środków utrzymania, przewidziany w art. 128 i 133 § 2 KRO, rozumieć należy obowiązek zaspokajania usprawiedliwionych potrzeb osoby potrzebującej alimentacji; obowiązek ten może polegać również na dostarczeniu osobie znajdującej się w niedostatku mieszkania, opieki lekarskiej i domowej.

Wyr. SN z 6.5.1967 r., III CR 422/66, Legalis

Obowiązek alimentacyjny jako zobowiązanie prawnorodzinne

Na gruncie polskiego prawa rodzinnego obowiązek alimentacyjny stanowi przede wszystkim zobowiązanie prawnorodzinne wynikające *ex lege* z różnych powiązań rodzinnych. Jest on uzależniony od bliskości pokrewieństwa, powinowactwa lub przysposobienia oraz od tego, czy osoby uprawnione mogą utrzymać się własnymi siłami. Kodeks rodzinny i opiekuńczy do

obowiązku alimentacyjnego zalicza także zobowiązania wynikające z powiązań podobnych do rodzinnych, normując obowiązek ojca pozamałżeńskiego dziecka zapewnienia matce tego dziecka przez pewien czas środków utrzymania (art. 141 i 142 KRO) oraz obowiązek dostarczania środków utrzymania i wychowania w stosunkach między pasierbem a ojczymem lub macochą (art. 144 KRO). Obowiązkiem alimentacyjnym objęte zostały także osoby, między którymi więzy rodzinne ustały. Dotyczy to obowiązku alimentacyjnego między byłymi małżonkami (art. 60 KRO) oraz możliwości utrzymania alimentacji po rozwiązaniu przysposobienia (art. 125 § 1 KRO).

Uzasadnienie tezy III Wytycznych SN z 1987 r.

Niezbywalność prawa do świadczeń alimentacyjnych

Prawo do świadczeń alimentacyjnych jest niezbywalne i art. 518 § 1 KC nie może mieć do niego zastosowania.

Post. SA w Białymstoku z 27.10.2006 r., I ACz 794/06, OSAB 2006, Nr 2–3, s. 25

Niedopuszczalność przelewu wierzytelności o zapłatę wymagalnych świadczeń alimentacyjnych

Wierzytelność o zapłatę wymagalnych świadczeń alimentacyjnych nie może być przedmiotem przelewu (art. 509 § 1 KC).

Uchw. SN z 24.2.2011 r., III CZP 134/10, OSNC 2011, Nr 11, poz. 118

Obowiązek rodziców wyłożenia środków pieniężnych w celu prowadzenia procesu w interesie dziecka

Z istoty obowiązku alimentacyjnego wynika, że w wypadkach uzasadnionych prowadzenia procesu w interesie dziecka, które nie osiągnęło możliwości samodzielnego utrzymania, rodzice winni wyłożyć potrzebne na ten cel środki, jeżeli mogą to uczynić bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny. W takim wypadku o zwolnieniu od kosztów sądowych decydują możliwości zarobkowe i majątkowe rodziców.

Post. SA w Poznaniu z 18.10.2012 r., I ACz 1699/12, Legalis

II. Postać świadczeń alimentacyjnych

A. Komentarz

1. Różnorodność postaci. Kodeks rodzinny i opiekuńczy tylko w ograniczonym zakresie określa, w jakiej postaci obowiązek alimentacyjny może być realizowany, stanowiąc w art. 135 § 2 KRO, że wykonanie tego obowiązku względem małoletniego dziecka, które nie może utrzymać się samodzielnie, może polegać w całości lub w części na osobistych staraniach o jego utrzymanie i wychowa-

nie. Oznacza to, że pod rządem KRO jest dopuszczalna każda postać świadczeń alimentacyjnych (teza VI Wytycznych SN z 1987 r. i jej uzasadnienie). Oznacza to również, że jedną z postaci świadczeń alimentacyjnych wobec dziecka (albo wobec osoby niepełnosprawnej) jest postać określona w powołanym tu przepisie.

2. Świadczenie w naturze lub w pieniądzu. Środki utrzymania (także środki wychowania) mogą być dostarczane bądź w postaci świadczeń pieniężnych, bądź w naturze, przy czym najbardziej rozpowszechnionym w praktyce sposobem określenia zakresu obowiązku alimentacyjnego jest świadczenie pieniężne, płatne okresowo, w wysokości oznaczonej kwotowo (por. uzasadnienie tezy VI Wytycznych SN z 1987 r.).

Ważne
dla
praktyki

3. Określenie procentowe. Świadczenie pieniężne, o które chodzi, może być też określone w wysokości oznaczonej ułankowo (procentowo) w stosunku do dochodu zobowiązanego. Jak trafnie jednak podkreślił to SN, określenie ułamka, w którym osiągnąć przez zobowiązanego zarobki mają być przeznaczone na zaspokojenie potrzeb uprawnionego, możliwe jest z reguły tylko w takim stanie faktycznym, w którym jest niewątpliwe, że zobowiązany pobiera stałe wynagrodzenie za pracę, gwarantujące regularne, w zbliżonej wysokości zarobki i że jest ono jedynym źródłem dochodów. Tylko bowiem w takich przypadkach ułamkowe określenie obowiązku alimentacyjnego spełniałoby swój cel automatycznego wzrostu alimentów wraz ze wzrostem wysokości zarobków, a tym samym zmniejszenia liczby spraw o zmianę wysokości alimentów.

W sytuacji gdy zobowiązany uzyskuje, oprócz wynagrodzenia za pracę, także inne dochody, pracuje na więcej niż jednym etacie albo w godzinach nadliczbowych, czy też wykonuje prace sezonowe lub zlecane, taka forma określenia alimentów nie jest wskazana, ponieważ budzi obawę, że przy wykonaniu takiego orzeczenia mogą być brane pod uwagę nie wszystkie dochody zobowiązanego, co naruszałoby dyspozycje art. 135 § 1 KRO.

Sąd Najwyższy zaakcentował, że zasądzenie alimentów w ułamkowej części zarobków jest dopuszczalne w zasadzie tylko wtedy, gdy: 1) uprawniony ma prawo do równej stopy życiowej ze zobowiązanym, a więc głównie w razie określania alimentów należnych dziecku od rodziców, 2) zarobki stanowią stałe źródło utrzymania zobowiązanego i 3) system wynagradzania gwarantuje regularne, zbliżone do siebie zarobki okresowe (z reguły miesięczne) – uzasadnienie tezy VI Wytycznych SN z 1987 r.

Ważne
dla
praktyki

4. Dolna granica. Przy określaniu alimentów w ułamkowej części wynagrodzenia nie jest wyłączona możliwość jednoczesnego kwotowego określenia dolnej granicy alimentów – tak, aby przy obniżeniu się wynagrodzenia, często z winy pracownika, nie doszło automatycznie do zaniżenia wysokości alimentów (uzasadnienie tezy VI Wytycznych SN z 1987 r.). W sentencji wyroku, określając alimenty ułamkowo, zaznacza się wówczas, że zasądzone alimenty nie mogą być niższe od określonej kwoty.

5. Składniki wynagrodzenia. Sąd Najwyższy wyjaśnił, że w sentencji orzeczenia o zasądzeniu alimentów przez określenie ich ułamkowej części wynagrodzenia zobowiązanego sąd nie określa składników tego wynagrodzenia. Przez „wynagrodzenie” – dodał SN – rozumie się zarówno tzw. wynagrodzenie stałe, jak i inne występujące z pewną częstotliwością składniki (uchw. SN z 4.7.1980 r., III CZP 47/80, OSNCP 1981, Nr 1, poz. 4).

6. Realizacja świadczenia w naturze. Co do wykonywania obowiązku alimentacyjnego poprzez świadczenia w naturze SN wyjaśnił, iż sposób ten będzie mógł być stosowany w odniesieniu do członków najbliższej rodziny, np. wobec współmałżonka i pozostających we wspólności dzieci, i polegać będzie także na osobistych staraniach przy ich wychowywaniu oraz zapewnieniu mieszkania. Sposób ten będzie mógł być również stosowany przy świadczeniach alimentacyjnych, gdy istnieje konieczność zapewnienia opieki, np. starszym, chorym rodzicom, rodzeństwu czy też innym uprawnionym do alimentacji krewnym.

Orzeczenie sądu może polegać na wydaniu nakazu, aby zobowiązany udostępnił uprawnionemu posiadany lokal mieszkalny, bądź jego część (np. domu jednorodzinnej żonie i dzieciom), lub by przyjął do wspólnego domu oboje lub jedno z rodziców. Orzeczenie takie może również polegać na zobowiązaniu dostarczenia uprawnionym odpowiedniego lokalu mieszkalnego. O możliwości takiego rozstrzygnięcia będą jednak decydować nie tylko warunki mieszkaniowe, ale także stan stosunków pomiędzy stronami sprzyjający przebywaniu pod wspólnym dachem.

Ważne
dla
praktyki

W warunkach wiejskich, oprócz orzeczenia o przyjęciu uprawnionego do wspólnego gospodarstwa bądź udostępnieniu mu lokalu mieszkalnego, będzie możliwe także zobowiązanie do dostarczenia naturaliów, jeżeli taka postać alimentowania byłaby właściwa ze względu na warunki życiowe uprawnionego (uzasadnienie tezy VI Wytycznych SN z 1987 r.).

7. Postać mieszana. Oczywiście, może nie być przeszkód do tego, aby świadczenia alimentacyjne zostały określone w mieszanej postaci – częściowo w postaci świadczeń pieniężnych i częściowo w postaci świadczeń w naturze.

8. Wybór postaci. Wybór postaci świadczeń alimentacyjnych powinien odpowiadać celowi, jakiemu służy obowiązek alimentacyjny, i uwzględniać okoliczności każdego konkretnego przypadku. Przy określaniu postaci świadczeń alimentacyjnych jest zatem istotne to, aby stanowiły one dla uprawnionego efektywny środek pokrywania jego potrzeb w sferze utrzymania lub wychowania, tj. aby zabezpieczały jego interesy, a jednocześnie nie były szczególnie dotkliwe dla zobowiązanego. Wykonywanie obowiązku alimentacyjnego poprzez świadczenia w naturze jest dopuszczalne wówczas, gdy sposób ten będzie skuteczniej zabezpieczać interesy uprawnionego i będzie wygodniejszy dla zobowiązanego; każdorazowo będą o tym decydować okoliczności sprawy – podkreślił SN (teza VI Wytocznych SN z 1987 r. i jej uzasadnienie).

9. Zasada. Zasadą jest określanie świadczeń alimentacyjnych w postaci świadczeń pieniężnych, i to w wysokości oznaczonej kwotowo.

B. Linia orzecznicza

Obowiązek zaspokajania usprawiedliwionych potrzeb osoby uprawnionej potrzebującej alimentacji

Przez obowiązek alimentacyjny dostarczania środków utrzymania, przewidziany w art. 128 i 133 § 2 KRO, rozumieć należy obowiązek zaspokajania usprawiedliwionych potrzeb osoby potrzebującej alimentacji; obowiązek ten może polegać również na dostarczeniu osobie znajdującej się w niedostatku mieszkania, opieki lekarskiej i domowej.

Wyr. SN z 6.5.1967 r., III CR 422/66, Legalis

Postać świadczeń alimentacyjnych

Dopuszczalna jest każda postać świadczeń alimentacyjnych; mogą to być świadczenia pieniężne lub w naturze; jej wybór odpowiadać powinien celowi, jakiemu obowiązek ten służy, i uwzględniać okoliczności każdego konkretnego przypadku.

Wytoczne SN z 1987 r., teza VI

Podstawa obliczenia kwoty alimentów egzekwowanych z renty

Podstawą obliczenia kwoty alimentów zasądzonych procentowo, egzekwowanych z renty, jest jej wysokość netto.

Uchw. SN z 9.11.1994 r., III CZP 138/94, OSNC 1995, Nr 3, poz. 43

III. Przesłanki istnienia i przesłanki konkretyzacji obowiązku alimentacyjnego

A. Komentarz

1. Przesłanki istnienia. Każdy stosunek cywilnoprawny, a zatem również stosunek alimentacyjny, powstaje w rezultacie zdarzenia prawnego (por. np. *Z. Radwański*, Prawo cywilne, s. 215). Zdarzenia prawne, których zaistnienie powoduje skutek w postaci powstania stosunku alimentacyjnego (a – w konsekwencji – obowiązku alimentacyjnego), są przesłankami powstania obowiązku alimentacyjnego.

Skutkiem zdarzenia prawnego może być wygaśnięcie stosunku cywilnoprawnego (a więc również stosunku alimentacyjnego) – por. np. *Z. Radwański*, Prawo cywilne, s. 215. Zdarzenia prawne, których zaistnienie powoduje skutek w postaci wygaśnięcia stosunku alimentacyjnego (a – w konsekwencji – obowiązku alimentacyjnego), są przesłankami ustania (wygaśnięcia) obowiązku alimentacyjnego.

Przesłanki powstania i przesłanki ustania obowiązku alimentacyjnego to przesłanki istnienia obowiązku alimentacyjnego.

Ważne
dla
praktyki

2. Przykłady. Przesłankami powstania obowiązku alimentacyjnego mogą być:

- 1) urodzenie się dziecka, w pewnych przypadkach (określonych w art. 141 i 142 KRO) także poczęcie się dziecka;
- 2) brak osoby zobowiązanej w bliższej kolejności albo gdy osoba ta nie jest w stanie uczynić zadość swemu obowiązkowi lub gdy uzyskanie od niej na czas potrzebnych uprawnionemu środków utrzymania jest niemożliwe lub połączone z nadmiernymi trudnościami;
- 3) zawarcie małżeństwa;
- 4) orzeczenie przysposobienia;
- 5) istnienie określonych (przez art. 144 KRO) stosunków faktycznych między pasierbem a ojczymem lub macochą.

Przesłankami ustania obowiązku alimentacyjnego mogą być:

- 1) śmierć;
- 2) wyrok ustalający nieistnienie stosunku (obowiązku) alimentacyjnego, wydany na podstawie art. 189 KPC.

3. Konkretyzacja prawa. Z powstaniem stosunku prawnego wiąże się kwestia konkretyzacji prawa. W prawie cywilnym (szeroko rozumianym) występuje dwojakiego rodzaju konkretyzacja prawa:

- 1) nieautorytatywna, wynikająca ze zdarzenia prawnego powodującego powstanie stosunku prawnego;
- 2) autorytatywna – poprzez orzeczenie sądowe (por. np. *T. Smyczyński*, *Obowiązek alimentacyjny*, s. 142).

Przesłankami konkretyzacji prawa są zatem:

- 1) zdarzenia prawne powodujące powstanie stosunku prawnego (w przypadku konkretyzacji nieautorytatywnej);
- 2) zdarzenia prawne, które uzasadniają wydanie określonego orzeczenia sądowego (w przypadku konkretyzacji autorytatywnej).

4. Przesłanki konkretyzacji nieautorytatywnej. W przypadku stosunku alimentacyjnego przesłankami nieautorytatywnej konkretyzacji prawa mogą być:

- 1) urodzenie się dziecka, a w pewnych przypadkach także poczęcie się dziecka;
- 2) brak osoby zobowiązanej w bliższej kolejności albo gdy osoba ta nie jest w stanie uczynić zadość swemu obowiązkowi lub gdy uzyskanie od niej na czas potrzebnych uprawnionemu środków utrzymania jest niemożliwe lub połączone z nadmiernymi trudnościami;
- 3) zawarcie małżeństwa;
- 4) orzeczenie przysposobienia;
- 5) istnienie określonych stosunków między pasierbem a ojczymem lub macochą.

Przesłanki nieautorytatywnej konkretyzacji obowiązku alimentacyjnego są zatem równocześnie przesłankami powstania obowiązku alimentacyjnego.

5. Przesłanki konkretyzacji autorytatywnej. W przypadku stosunku alimentacyjnego przesłankami autorytatywnej konkretyzacji prawa mogą być:

- 1) brak możliwości samodzielnego utrzymania się uprawnionego dziecka;
- 2) występowanie u uprawnionego usprawiedliwionych potrzeb;
- 3) pozostawanie uprawnionego w niedostatku;
- 4) okoliczność, że były małżonek nie został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia małżeńskiego;
- 5) okoliczność, że były małżonek nie jest winny rozkładu pożycia małżeńskiego;
- 6) istotne pogorszenie – w wyniku rozwodu – sytuacji materialnej byłego małżonka niewinnego rozkładu pożycia małżeńskiego;

Ważne
dla
praktyki

- 7) dysponowanie przez zobowiązanego określonymi siłami lub możliwościami zarobkowymi;
- 8) zmiana stosunków uzasadniająca zmianę orzeczenia lub umowy dotyczącej obowiązku alimentacyjnego;
- 9) okoliczność, że świadczenia alimentacyjne rodziców względem dziecka pełnoletniego nie są połączone z nadmiernym dla nich uszczerbkiem;
- 10) dokładanie przez dziecko pełnoletnie starań w celu uzyskania możliwości samodzielnego utrzymania się;
- 11) okoliczność, że świadczenia alimentacyjne względem brata lub siostry nie są połączone z nadmiernym uszczerbkiem dla zobowiązanego lub dla jego najbliższej rodziny;
- 12) dochodzenie roszczeń alimentacyjnych od ojca, który nie jest mężem matki dziecka i którego ojcostwo nie zostało ustalone najwcześniej z jednoczesnym dochodzeniem ustalenia ojcostwa;
- 13) brak sprzeczności żądania alimentów z zasadami współżycia społecznego.

6. Dokonanie konkretyzacji autorytatywnej. Brak określonej, a niezbędnej w danym przypadku, przesłanki autorytatywnej konkretyzacji obowiązku alimentacyjnego ma wpływ na dokonanie przez sąd konkretyzacji autorytatywnej (a zatem ma wpływ na treść stosownego orzeczenia sądowego), nie mając natomiast wpływu na samo istnienie obowiązku alimentacyjnego. Tak więc np. okoliczność, że zobowiązany do świadczeń alimentacyjnych nie dysponuje jakimikolwiek możliwościami zarobkowymi i majątkowymi, ma wpływ na treść wyroku w sprawie o zasądzenie alimentów, pozostaje natomiast bez wpływu na samo istnienie stosunku alimentacyjnego, a – w konsekwencji – na istnienie ciążącego na tym zobowiązanym obowiązku świadczeń alimentacyjnych. Stosunek alimentacyjny np. między dzieckiem a ojcem powstaje na skutek urodzenia się tego dziecka, a nie dopiero wówczas, gdy ojciec dysponuje określonymi zarobkowymi i majątkowymi możliwościami.

B. Linia orzecznicza

Źródło istnienia obowiązku alimentacyjnego

Obowiązek alimentacyjny wynika z pokrewieństwa albo z więzów prawnych, z którymi ustawodawca wiąże jego istnienie.

Wytyczne SN z 1987 r., teza III

Wygaśnięcie obowiązku alimentacyjnego między byłymi małżonkami

Obowiązek alimentacyjny między byłymi małżonkami wygasa:

- a) wskutek zawarcia przez małżonka uprawnionego nowego małżeństwa,
- b) z upływem lat pięciu od orzeczenia rozwodu, gdy zobowiązanym jest małżonek, który nie został uznany za winnego rozkładu pożycia, chyba że ze względu na wyjątkowe okoliczności obowiązek ten ulegnie przedłużeniu.

Wytyczne SN z 1987 r., teza XIV

Obowiązek alimentacyjny konkubenta matki dziecka wobec tego dziecka

Konkubent matki dziecka, który nie jest jednocześnie ojcem tego dziecka, nie ma wobec niego obowiązków wynikających z KRO, a zatem nie ma obowiązku alimentacyjnego.

Wyr. NSA z 9.1.2008 r., I OSK 430/07, Legalis

IV Prawo do alimentów a zasady współżycia społecznego

A. Komentarz

1. Zasady współżycia społecznego. Klauzula zasad współżycia społecznego, zgodnie z zasadami demokratycznego państwa prawnego i respektowanymi przez nie wolnościami człowieka, odwołuje się do powszechnie uznanych w kulturze naszego społeczeństwa wartości, które są zarazem dziedzictwem i składnikiem kultury europejskiej. Funkcja klauzul ustawowych odsyłających do zasad współżycia społecznego polega na nadaniu prawu większej elastyczności, z jednej strony uwzględniającej zmieniający się układ stosunków społecznych, a z drugiej strony szczególne cechy stanu faktycznego, do którego należy zastosować abstrakcyjną normę prawną. Zasady współżycia społecznego – jako wartości lub reguły moralne odnoszące się do stosunków międzyludzkich – nie obowiązują samoistnie na podobieństwo wyśłowionych w ustawach norm prawnych. One tylko – na mocy przepisów prawnych, które do zasad tych się odwołują – wpływają na ocenę stanu faktycznego dokonywaną w toku stosowania prawa (por. *Z. Radwański*, *Prawo cywilne*, s. 40, 41, 42). Na marginesie – uzasadniony jest postulat, aby sąd powołując się na zasady współżycia społecznego, jasno formułował normę moralną, jaką miał na względzie (*Z. Radwański*, *Prawo cywilne*, s. 41).

W pkt II Wytycznych SN z 1968 r. podkreślono, że rola zasad współżycia społecznego polega na zsynchronizowaniu przepisów prawa z nakazami moralności.

Ważne
dla
praktyki

2. Prawo do alimentów według art. 144 KRO. Jeżeli odpowiada to zasadom współżycia społecznego:

- 1) dziecko może żądać świadczeń alimentacyjnych od męża swojej matki, niebędącego jego ojcem;
- 2) dziecko może żądać świadczeń alimentacyjnych od żony swego ojca, niebędącej jego matką;
- 3) mąż matki dziecka, niebędący jego ojcem, który przyczyniał się do wychowania i utrzymania tego dziecka, może żądać od dziecka świadczeń alimentacyjnych;
- 4) żona ojca dziecka, niebędąca matką dziecka, która przyczyniała się do wychowania i utrzymania tego dziecka, może żądać od dziecka świadczeń alimentacyjnych (art. 144 § 1 i 2 KRO).

Na marginesie – do obowiązku świadczeń alimentacyjnych, o których tu mowa, stosuje się odpowiednio przepisy o obowiązku alimentacyjnym między krewnymi (art. 144 § 3 KRO). Zob. też niżej, komentarz i orzecznictwo do art. 144 KRO.

Ważne
dla
praktyki

3. Sprzeczność żądania z zasadami. Jeżeli żądanie alimentów jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, zobowiązany może uchylić się od wykonania obowiązku alimentacyjnego względem uprawnionego; nie dotyczy to obowiązku rodziców względem ich małoletniego dziecka (art. 144¹ KRO). Już w tym miejscu należy podkreślić, że sprzeczność żądania alimentów z zasadami współżycia społecznego nie jest przesłanką ustania obowiązku alimentacyjnego. Uchylenie się od wykonania obowiązku alimentacyjnego na podstawie art. 144¹ KRO nie powoduje ustania tego obowiązku. Szerzej na ten temat niżej – zob. komentarz i orzecznictwo do art. 144¹ KRO.

4. Ustawowe przykłady. Ustawowe przykłady sprzeczności żądania alimentów z zasadami współżycia społecznego zostały wskazane w art. 133 § 3 oraz w art. 134 KRO. Na podstawie art. 133 § 3 KRO rodzice mogą uchylić się od świadczeń alimentacyjnych względem dziecka pełnoletniego, jeżeli:

- 1) są one połączone z nadmiernym dla nich uszczerbkiem, lub
- 2) dziecko nie dokłada starań w celu uzyskania możliwości samodzielnego utrzymania się.

Według art. 134 KRO w stosunku do rodzeństwa zobowiązany może uchylić się od świadczeń alimentacyjnych, jeżeli są one połączone z nadmiernym uszczerbkiem dla niego lub dla jego najbliższej rodziny. Także w tych przypadkach podstawa uchylenia się od świadczeń alimentacyjnych nie jest przesłanką ustania obowiązku alimentacyjnego. Uchylenie się od wykonania obowiązku alimentacyjnego na podstawie art. 133 § 3 albo art. 134 KRO nie powoduje ustania tego obowiązku. Szerzej na ten temat niżej – zob. komentarz i orzecznictwo do art. 133 i 134 KRO.

5. Rażąco niewłaściwe postępowanie. Już w tezie VIII Wytycznych SN z 1987 r. stwierdzono, że w razie rażąco niewłaściwego postępowania osoby uprawnionej do alimentów, budzącego powszechną dezaprobatę, dopuszczalne jest oddalenie powództwa w całości lub w części ze względu na zasady współżycia społecznego; nie może to nastąpić, gdy uprawnionym jest małoletnie dziecko. W uzasadnieniu tej tezy SN wskazał, iż rażąco niewłaściwe postępowanie uprawnionego może polegać m.in. na:

- 1) zachowaniach godzących w życie i zdrowie członka rodziny;
- 2) zachowaniach naruszających godność, dobre imię i inne dobra osobiste człowieka;
- 3) zawinionym popadnięciu w niedostatek lub umyślnym wywołaniu sytuacji prowadzącej do żądania alimentów.

B. Linia orzecnicza

Spowodowanie przez uprawnionego do alimentów występowania u niego stanu niedostatku

Także roszczenia alimentacyjne należy – stosownie do okoliczności – oceniać według zasad współżycia społecznego wytyczających granice uprawnień. Nadużycie prawa w tym zakresie może przejawiać się w tym, że osoba uprawniona w świetle przepisów prawa (art. 128 i 133 § 2 KRO) do żądania alimentów doprowadza w celach szkodliwych swoim zachowaniem, niezgodnym ostatecznie z jej własnym interesem do powstania stanu, który obiektywnie należałoby zakwalifikować jako stan niedostatku w sensie art. 133 § 2 KRO.

Wyr. SN z 4.5.1972 r., III CRN 48/72, RPEIS 1973, Nr 2, s. 360

Obowiązek alimentacyjny rodziców wobec pełnoletnich dzieci

Przy orzekaniu o obowiązku alimentacyjnym rodziców wobec dzieci, które osiągnęły pełnoletność, brać należy także pod uwagę, czy wykazują one chęć dalszej nauki oraz czy ich osobiste zdolności i cechy charakteru pozwalają na rzeczywiste kontynuowanie przez nie nauki.

Wyr. SN z 14.11.1997 r., III CKN 257/97, OSNC 1998, Nr 4, poz. 70

[Przejdź do księgarni →](#)